

نگاهی دیگر به ارزش پژوهش در کلاس درس

تغییر در فرایند پژوهش

اشاره

امروزه جامعه آموزشی به این نتیجه رسیده است که عدم به کارگیری یافته‌های پژوهشی در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های آموزشی و پرورشی (چه در سطح خرد، برای نمونه ارتباط معلم با یادگیرنده، و چه در سطح کلان، برای مثال تدوین برنامه‌های آموزشی) معادل اتلاف سرمایه‌های مادی و انسانی است که صرف انجام این پژوهش‌ها شده است. چنین نتیجه‌ای که از سرنوشت پژوهش‌های انجام شده حاصل آمده است، به ایجاد نگرش منفی و بدبینی نسبت به تلاش‌هایی منجر می‌شود که در این فرایند به عمل آمده‌اند. در نهایت نیز اساس انجام پژوهش در فرایندهای آموزش و پرورش را به مخاطره می‌اندازد و دست‌اندرکاران و پژوهشگران را نسبت به انجام این‌گونه فعالیت‌ها دچار شک و شبیه می‌کند. لذا باید به این نکته توجه داشته باشیم که صرفاً حصول نتایج پژوهش‌های به عمل آمده به معنی اتمامشان نیست، بلکه از همان لحظه‌ای که ابهامی، مشکلی، مانعی یا مسئله‌ای در ذهن پژوهشگر شکل می‌گیرد، فرایند کاربرست نتایج پژوهش شروع می‌شود. در واقع باید به کاربرست پژوهش از بدو شکل‌گیری فکر پژوهش در مورد یک موضوع تا بعد از اینکه پژوهش به اتمام می‌رسد، نگاه کرد. در این مقاله به روشن سازی مطلب مذکور پرداخته شده است.

کلیدواژه‌ها: اقدام‌پژوهی، معلم پژوهنده، پژوهش در کلاس، ارزش معلم پژوهنده، تغییر و پژوهش

چرخه آموزش

دیویی (۱۹۸۵-۱۹۳۳) معتقد بود که آموزش و پرورش بهترین و بارزترین فعالیت به مفهوم جست‌وجوست و معلم خود به عنوان پژوهشگر، رویکردی علمی را برای این جست‌وجو انتخاب می‌کند و به کار می‌گیرد. برخی از معلمان به درستی بر این باورند که جست‌وجو بخش طبیعی از زندگی شغلی روزمره آنان (به‌ویژه در کلاس) است. زیرا آنان به عنوان پژوهنده آموزشی، هم‌زمان هم تدریس می‌کنند و هم عمل خودشان را مشاهده می‌کنند. در واقع دو عمل «تدریس» و «پژوهش» را هم‌زمان در کلاس درس خود اجرا می‌کنند. اگر به فعالیتی که آنان در کلاس درس دارند توجه موشکافانه داشته باشیم، متوجه خواهیم شد که معلمان فعالیت‌های زیر را قبل، ضمن و بعد از کلاس درس انجام می‌دهند:

مرحله پیش از تدریس

- ♦ مطالعه محتوای کتاب درسی؛
- ♦ تعریف هدف‌های آموزشی؛
- ♦ تعیین سطح آمادگی یادگیرندگان؛
- ♦ طراحی و انتخاب روش‌ها و راهبردهای مناسب آموزش؛
- ♦ تدوین نقشه تدریس یا طرح درس.

مرحله آموزش

- ♦ تدارک فرصت‌های مناسب یادگیری برای یادگیرندگان و نظارت بر پیشرفت تحصیلی آنان؛
- ♦ شناسایی نقاط قوت و ضعف یادگیرندگان به هنگام فعالیت‌ها و کوشش‌های یادگیری؛
- ♦ انطباق روش‌های آموزشی با نیازهای یادگیرندگان؛
- ♦ قضاوت درباره میزان پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان در ارتباط با هدف‌های آموزشی.

مرحله پس از تدریس

- ♦ سنجش و توصیف میزان تحقق هدف‌های آموزشی؛
- ♦ ارائه بازخورد به یادگیرندگان درباره نقاط قوت و ضعف‌هایشان؛
- ♦ ارزشیابی اثربخشی مواد آموزشی و روش‌های آموزش؛
- ♦ تصمیم‌گیری برای مرحله بعدی آموزش. آنچه از فعالیت‌های معلم در سه مرحله مذکور می‌توان استنباط کرد، این است که او بر پایه برنامه درسی نقشه‌ای را برای فعالیت‌های آموزشی خود و کوشش‌های یادگیری یادگیرندگان تهیه می‌کند و آن را به اجرا می‌گذارد، درباره آنچه در کلاس درس روی داده و نتایجی که حاصل شده است، تفکر می‌کند و به قضاوت می‌نشیند، و در نهایت نقشه تدریس بعدی‌اش را طراحی می‌کند. همین چرخه در طول سال تحصیلی به طور پویا و توسعه یافته‌ای ادامه می‌یابد. در واقع، معلم به عنوان اجرا کننده برنامه درسی قصد شده در کلاس درس عمل می‌کند؛ البته اجرا کننده‌ای که از خودش نیز اختیار عمل دارد و قادر است برحسب نیاز در فعالیت‌هایش تغییراتی را اعمال کند. لذا، فعالیت‌های او را به عنوان معلم می‌توان در نمودار گسترشی نشان داد.

معلم به عنوان محقق آموزشی

- ♦ چرخه نمودار ۱ تأییدی بر نظر دیویی است که در ابتدای مقاله به آن اشاره شد. حال اگر معلم کمی چاشنی جست‌وجوگری را در این چرخه بیشتر کند، می‌توان از او به عنوان «معلم پژوهنده» یاد کرد. یعنی این توانایی او را برجسته کرد که او خود یک محقق آموزشی است. در واقع، معلم به عنوان پژوهشگر آموزشی، علاوه بر تدریس، به فعالیت‌های زیر نیز می‌پردازد:
- ♦ تشخیص مسئله در فرایند یاددهی-یادگیری؛
- ♦ تدوین پرسش‌های پژوهشی بر پایه آگاهی و تجربه خودش درباره فرایند یاددهی-یادگیری در کلاس درس؛
- ♦ اندیشه درباره چگونگی به کارگیری روش‌های پژوهشی متنوع (برحسب نیاز) و جمع‌آوری نظام‌مند اطلاعات؛

با مجله‌های رشد آشنا شوید

مجله‌های دانش آموزی
به صورت ماهانه و به شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شود:

رشد کورک
برای دانش آموزان پیش‌دبستانی و پایه اول دوره آموزش ابتدایی

رشد نیاژه
برای دانش آموزان پایه‌های دوم و سوم دوره آموزش ابتدایی

رشد دانش آموز
برای دانش آموزان پایه‌های چهارم، پنجم و ششم دوره آموزش ابتدایی

مجله‌های دانش آموزی
به صورت ماهانه و به شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شود:

رشد نوجوان
برای دانش آموزان دوره آموزش متوسطه اول

رشد جوان
برای دانش آموزان دوره آموزش متوسطه اول

رشد جوان
برای دانش آموزان دوره آموزش متوسطه دوم

رشد جوان
برای دانش آموزان دوره آموزش متوسطه دوم

مجله‌های بزرگسال عمومی
به صورت ماهانه و به شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شود:

رشد آموزش ابتدایی - رشد تکنولوژی آموزشی

رشد مدرسه فردا - رشد معلم

مجله‌های بزرگسال تخصصی:
به صورت فصل‌نامه و سه شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شود:

رشد آموزش قرآن و معارف اسلامی - رشد آموزش زبان و ادب فارسی

رشد آموزش هنر - رشد آموزش مشاور مدرسه - رشد آموزش تربیت بدنی

رشد آموزش علوم اجتماعی - رشد آموزش تاریخ - رشد آموزش جغرافیا

رشد آموزش زبان‌های خارجی - رشد آموزش ریاضی - رشد آموزش فیزیک

رشد آموزش شیمی - رشد آموزش زیست‌شناسی - رشد مدیریت مدرسه

رشد آموزش فنی و حرفه‌ای و کار دانش - رشد آموزش پیش‌دبستانی

مجله‌های رشد عمومی و تخصصی - برای معلمان، مدیران، مربیان، مشاوران و کارکنان اجرایی مدارس، دانش‌جویان دانشگاه فرهنگیان و کارشناسان گروه‌های آموزشی و... تهیه و منتشر می‌شود.

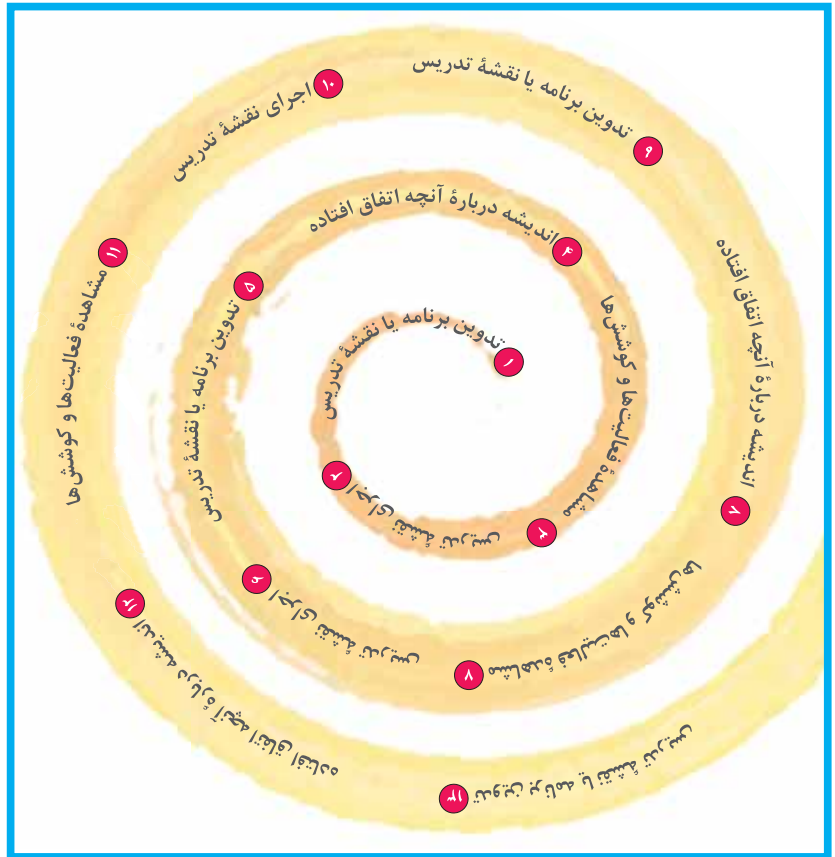
نشانی: تهران، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش، پلاک ۲۶۶.

تلفن و شماره: ۰۲۱ - ۸۸۳ - ۱۳۷۸

وبگاه: www.roshdmag.ir

می‌تواند فعالیت آموزشی خود و یادگیری دانش‌آموزانش را مورد مطالعه قرار دهد. در واقع، او از این طریق می‌تواند فعالیت آموزشی و کوشش‌های یادگیری دانش‌آموزانش را بفهمد، ارزیابی کند، در صورت نیاز تغییراتی را در آن‌ها به عمل آورد و به بهبود فرایند یاددهی - یادگیری کمک کند. از سوی دیگر، بنا به گفته **دایان دموت پینترا** (۲۰۱۷)، به‌کارگیری این چرخه آموزشی - پژوهشی به رشد حرفه‌ای او منجر می‌شود و می‌تواند تغییرات مفیدی را در برنامه‌های آموزشی به همراه داشته باشد. زیرا پژوهشی که توسط معلم به عنوان پژوهنده یا محقق آموزشی انجام می‌شود، روشی قدرتمند برای تغییر در عمل آموزشی معلم به شمار می‌آید و می‌تواند به رشد حرفه‌ای او منتهی شود.

این‌گونه رفتار آموزشی توسط معلم (به عنوان محقق آموزشی) او را قادر می‌سازد، علاقه‌ها و نیازهای حرفه‌ای خود را در فرایند یاددهی - یادگیری دنبال کند و متوجه شود که خودش و دانش‌آموزانش در این فرایند چگونه عمل می‌کنند. او از این طریق می‌تواند آگاه شود که چگونه می‌تواند مهارت‌های تدریسش را گسترش دهد و تعامل سازنده‌ای را با همکارانش در راستای بهبود فعالیت‌های یاددهی - یادگیری برقرار سازد. البته باید خاطر نشان سازم که برخی از متخصصان و پژوهشگران از این نوع رفتار آموزشی - پژوهشی معلم به نام «اقدام‌پژوهی» نیز یاد می‌کنند.

نمودار ۱. نمودار گسترشی فعالیت معلم

- ♦ درباره فعالیت‌های پژوهشی به عمل آمده و نتایج حاصل از آن؛
- ♦ آزمون فرضیه‌های خودش درباره آموزش و یادگیری؛
- ♦ پذیرش مسئولیت رشد حرفه‌ای خود.
- ♦ معلم با انجام فعالیت‌های فوق

- ♦ تحلیل و تفسیر داده‌های جمع‌آوری شده؛
- ♦ نوشتن گزارش پژوهش به عمل آمده؛
- ♦ در میان گذاشتن یافته‌های پژوهشی با همکاران، دانش‌آموزان و سایر اعضای جامعه آموزشی؛
- ♦ بحث و گفت‌وگو (هم‌اندیشی) با همکاران

پس از وارز مبلغ انتشارک به شماره حساب ۳۹۱۲۲۰۰۰ بانک تجارت، شعبه شماره آزمايش كد ۳۹۵ در وجه شركت افست، به دو روش زیر، مشترک محله شوند:

۱- مراجعه به وبگاه مجلات رشد به نشانی: www.roshdmag.ir و تکمیل برگه اشتراک به همراه ثبت مشخصات فیش وارزایی؛

۲- ارسال اصل فیش بانکی به همراه برگ تکمیل شده انتشارک با پست سفارشی یا از طریق دورنگار به شماره ۰۲۳۳۹۰۸۸۴۹ تلفظی فیش را نزد خود نگه دارید.

عنوان مجلات در خواستی:

.....

نام و نام خانوادگی:

♦ میزان تحصیلات:

.....

تلفن:

نشانی کامل پستی:

استان: شهرستان:

خیابان: شماره پستی:

پلاک: شماره فیش بانکی:

مبلغ پرداختی:

♦ اگر قبلاً مشترک مجله رشد بوده‌اید، شماره اشتراک خود را بنویسید:

.....

امضاء:

♦ نشانی: تهران، صندوق پستی امور مشترکین: ۳۳۱-۱۵۸۷۵

♦ تلفن: بازگانی: ۰۲۱-۸۸۸۶۳۰۸

♦ Email: Eshterak@roshdmag.ir

♦ هزینه اشتراک سالانه مجلات عمومی رشد (هفت شماره): ۳۵۰/۰۰۰ ریال
♦ هزینه اشتراک یک ساله مجلات تخصصی رشد (سه شماره): ۲۰۰/۰۰۰ ریال

سخن آخر

آنچه از نظر گذشت، دلالت بر این نکته دارد که معلمی موفق و توانمند خواهد شد که چرخه اندیشه و عمل را در فعالیت حرفه‌ای خود مورد استفاده قرار دهد تا بتواند بر پایه آنچه به دست آورده است، طرحی نو در اندازد که نهایتش بهبود یادگیری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان و رشد حرفه‌ای خودش است. این امر در راستای به‌کارگیری اندیشه و عمل توسط معلم تحقق‌پذیر است که امروزه از آن به عنوان اقدام‌پژوهی، و از او به عنوان معلم پژوهنده و معلم به عنوان محقق آموزشی (هر چند این اصطلاحات تفاوت‌هایی با یکدیگر نیز دارند) نام برده می‌شود.

در این چرخه آموزشی - پژوهشی است که بسیاری از عوامل انسانی (از معلم گرفته تا والدین دانش‌آموزان) در شرف تغییر ذهنیت نسبت به موضوعی هستند که پژوهش پیرامون آن در حال شکل‌گیری است. زیرا ارائه اطلاعات مرتبط به موضوع پژوهش به معنی در معرض پژوهش قرار گرفتن و تأثیرپذیرفتن از آن است. به طوری که این آگاهی به تغییر فرایند فکر کردن، نگرش و ذهنیت عوامل انسانی - آموزشی درگیر در پژوهش منجر می‌شود.

از سوی دیگر، از آنجا که آموزش و پرورش اساساً جزو حوزه‌های دیربازده تلقی می‌شود، بازده این نظام اگر نه در تمامی موارد، بلکه در اکثر موارد به گونه‌ای است که ثمردهی فعالیت‌ها را در کوتاه مدت نمی‌توان انتظار داشت. همین امر باعث شکل‌گیری نگرش غلط در دست‌اندرکاران شده است که پژوهش، تصمیم‌گیری‌ها را به تأخیر می‌اندازد. بنابراین، توجه به چرخه آموزشی - پژوهشی که از نظر گذشت می‌تواند در رفع این ابهام و برداشت نادرست از پژوهش و کاربردی یافته‌های آن مؤثر واقع شود.

* بی‌نوشته

1. Diane Demott Painter
2. Mills

* منابع

1. Painter, Diane Demott. (2017). Teacher Research Could change your practice. National Education Association, Retricved August 24, 2017, from www.nea.org/tools/17289.htm.
۲. سیف، علی‌اکبر. (۱۳۸۶). روان‌شناسی پرورشی نوین: روان‌شناسی یادگیری و آموزش. دوران. تهران. چاپ ششم.

